

Миомир ДАШИЋ*

БИБЛИОГРАФИЈА ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ИСТОРИЈСКОГ ЧАСОПИСА ТЕМЕЉАН ИЗВОР ЗА ИСТОРИЈУ ЈУГОСЛАВИЈЕ¹

Апстракт: У овом раду аутор пише о стручном и научном значају Југословенског историјског часописа, органа Југословенског историјског друштва (основано 1927) и Савеза историчара Југославије, у историји историографије Југославије, од његовог оснивања 1935. до коначног гашења часописа 2000. године. Основу рада чини есеј — уводник академика Миомира Дашића у *Библиографији ЈИЧ-а* објављеној у издању Савеза историчара Југославије 1999. године у Београду.² У есеју је изложена историја настанка ЈИЧ-а (1935) до његовог коначног гашења 2000. године. Приказан је историјски ход ЈИЧ-а по фазама његовог излажења и обустављања, те и поновног покретања. Презентирани су основни подаци о покретачима, уредницима и сауредницима ЈИЧ-а (Станоје Станојевић, Виктор Новак, Владимир Ћоровић, Фердо Шишић, Милко Кос) за период 1935–1941. године, и о обнављању часописа у СФРЈ и СР Југославији (1961–2000) и његовим уредницима (Јован Марјановић, Владо Стругар, Радован Самарџић, Чедомир Попов, Момчило Зечевић), као и о Браниславу Ђурђевићу, директору ЈИЧ-а (1961–1963).

Детаљније у овом раду обрађена је активност око обнављања ЈИЧ-а Председништва Савеза историчара Југославије, на челу с проф. др Миомиром Дашићем, председником СИЈ-а у периоду 1985–1989. и 1994–1999, с освртом и на допринос академика Чедомира Попова³, главног уредника часописа 1985–1989. Са-

* Академик Миомир Дашић, Црногорска академија наука и умјетности

¹ Види: *Југословенски историјски часопис: Библиографија 1935–1997*, (Београд, 1999).

² Библиографију ЈИЧ-а, на захтјев председника СИЈ-а М. Дашића (уз сагласност Председништва) обрадио је господин Добрило Аранитовић, најпоузданији библиограф на српском говорном простору.

³ Потписани је 1985. у својству председника Савеза историчара Југославије предложио да Председништво СИЈ-а именује професора др Чедомира Попова

држаји прилога објављених на страницама ЈИЧ-а у том четворогодишњем периоду свједоче и о интелектуалном ангажовању Ч. Попова и М. Дашића да се уз политичку подршку савезних друштвено-политичких органа (Предсједништва Савезне конференције Социјалистичког савеза радног народа Југославије) и државних институција Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и других самоуправних органа Федерације расправе и неки најактуелнији проблеми историјске науке и Савеза историчара Југославије. О начину рјешавања актуелних проблема ове струковне организације историчара, на предлог Предсједништва СИЈ-а, донесени су закључци Предсједништва Савезне конференције Социјалистичког савеза радног народа Југославије, гдје је речено да ЈИЧ има важно мјесто у афирмацији историјске научне мисли у државној југословенској заједници и иностранству. Али политичка криза, која је од раније дрмала СФРЈ и која се завршила њеним разбијањем 1991–1992, угасила је и ЈИЧ. Часопис је, међутим, обновљен у Савезној Републици Југославији (1996–2000), да би се коначно угаasio проглашењем Црне Горе и Србије независним државама.

Кључне ријечи: Југословенско друштво историчара, Савез историчара Југославије, Београд, Загреб, Љубљана, Цетиње, Скопље, Сарајево; Југословенски историјски часопис (1935–1941), директор Станоје Станојевић, уредник прве серије Виктор Новак, сауредници Владимир Ћоровић, Фердо Шишић, Милко Кос; Обнова ЈИЧ-а 1961, уредници Јован Марјановић, Владо Стругар, Радован Самарџић, Чедомир Попов, Момчило Зечевић, предсједник СИЈ Миомир Дашић и обнављање треће и четврте серије ЈИЧ-а

1

За читалаштво овог рада и, првенствено, за историју историографије о Југославији, налазим да је од значаја да у форми синтезе покажем како је и због чега штампана *Библиографија Југословенској историјској часопису 1935–1997. године* и какву стручну и научну вриједност има ова библиографија.

Три разлога била су од утицаја што је Предсједништво Савеза историчара Савезне Републике Југославије одлучило да објави *Библиографију Југословенској историјској часопису*.

Први разлог је неопходна потреба да се научницима, стручној и широј културној јавности, заинтересованој за рад на југословенској историји и историји историографије, омогући cjеловит увид у

за главног и одговорног уредника обновљеног ЈИЧ-а. Попов је од шездесетих година 20. вијека био и сарадник у овом часопису. (објавио 16 чланака, приказа и других прилога). Запажени су његови чланци: *Одјеци одлука Другог засиједања АВНОЈ-а у Војводини* (ЈИЧ, 1963, 3, 73–93); *Методолошке концепције Рјера Републике*, (ЈИЧ, 1967, 1–4, 111–148); *Историографија и историографија Михаила Грушевској*, (ЈИЧ, XXX, 1997, 197–202); неколико некролога о српским историчарима, као и других осврта на рад установа културе у Војводини.

библиографију овог часописа од његовог оснивања 1935. закључно са 1997. годином (последња три броја четврте серије часописа изашла су послије изласка из штампе *Библиографије ЈИЧ-а*). Експанзија рада на проучавању прошлости српског и црногорског народа, изражена и у сталном порасту високостручних историчара и научног подмлатка који се бави истраживањем историје, диктирала је потребу да им се омогући да, посредништвом једне према савременим начелима урађене библиографије, остваре увид у научни и стручни учинак, односно потенцијал овог часописа. Посљедица те експанзије у нашој историографији, изразите у последњих пола стољећа, огледа се не само у квантитативном расту историчара истраживача, него и у све тежој могућности праћења свега што се ствара, у непрегледности објављене литературе и извора о цјелини југословенске историје.

Други разлог био је да се приступи изради *Библиографије ЈИЧ-а* су велике и сталне промјене у техници сакупљања и обраде података, односно технички напредак у сакупљању и формирању истраживачке документације. А у историографском раду практична употреба библиографије је веома важна, вишестрана. Она омогућава лаку и брзу контролу над количином информација о објављеним изворима, литератури и у разним другим стручним подацима. Осим тога, *Библиографија ЈИЧ-а* представља и илустративну слику континуитета и дисконтинуитета не само времена и прилика у којима се ово гласило појављивало и трајало, него је индикативна, по много чему, и за сагледавање сложених друштвених и противурјечних културних и политичких кретања у југословенској држави од њеног настанка (1918) па до коначног гашења часописа. Стога је *Библиографија* од велике помоћи свим истраживачима који су се бавили и баве историјом Југославије и историјом југословенске историографије. Поготово зато што је мало оних људи који имају комплете часописа свих серија (први бројеви 1935–1939. су сасвим ријетки, посједују их само појединци и велике библиотеке). Ова библиографија региструје све што је објављено у ЈИЧ-у, а то омогућава да се подаци из ње унесу у базу података, меморију трајног карактера.

Трећи разлог који је утицао да се обради и штампа *Библиографија* јесте јубилеј — шездесет година излажења ЈИЧ-а. Овом публикацијом Председништво СИЈ-е, на скроман али видљиво трајан начин, обилежило је овај значајан издавачки јубилеј. Закључ-

но са 1997. годином штампано је укупно 59 бројева часописа и то: 7 четвороброја, 34 двоброја и 18 појединачних бројева. У часопису је, не рачунајући анониме, сарађивало 588 аутора, а укупно је објављено 2.468 чланака и других прилога. *Библиографија ЈИЧ-а* већ и самим тим јасно говори да је веома значајан њен удио у историји југословенске историографије. ЈИЧ је наставио да излази још двије године послје штампања *Библиографије*, међутим, дефинитивно се угасио 1999. године.

2

Југословенски историјски часопис (ЈИЧ) почео је да се штампа 1935. године у Београду. Прва серија — књиге I–V, излазила је као орган *Југословенској историјској друштва* (1935–1939). Оснивач и директор часописа био је *Станоје Станојевић*⁴, уредник *Виктор Новак*⁵, а сауредници *Владимир Ђоровић*⁶, *Фердо Шишић*⁷ и *Мил-*

⁴ *Станоје Станојевић* (1879–1937), професор Филозофског факултета Београдског универзитета, академик Српске краљевске науке и плодан историописац српске средњовјековне историје. Био је предсједник Југословенског историјског друштва и директор *Југословенској историјској часописа* (1935–1939). Био је директор и уредник *Народне енциклопедије Срба, Хрватша и Словенаца*, дјела које је на српскохрватском језику штампано ћирилицом и латиницом у Загребу. *Народна енциклопедија* има преко 4.000 страница, а у њој је сарађивало 160 аутора.

⁵ *Виктор Новак*, доктор историјских наука, професор Филозофског факултета Београдског универзитета, познати стручњак за латинску палеографију и друге помоћне историјске науке, академик СКА, писац бројних књига и других радова. Хрват познат као велики Југословен. Аутор монументалног дјела *Magnus Crimen* (преко хиљаду страна), *Вук и Хрватши*, те многих студија и монографија.

⁶ *Владимир Ђоровић* (1885–1941), др професор Филозофског факултета Београдског универзитета. Члан Српске краљевске наука. Његов стваралачки опус чине бројна посебна издања из историје српског народа. Најпознатија дјела су му: *Историја Југославије* (Београд, 1933); *Хисторија Босне* књ. I (Београд, 1940); *Историја Срба* (постхумно издање, Београд, 1989) и многе друге студије и монографије. Погинуо је 12. априла 1941. године (авион оборен изнад Грчке од непријатеља) са групом југословенских политичара на путу у емиграцију. У рукопису оставио много завршених и незавршених радова и других историографских списа. Са Ст. Станојевићем дао велики допринос утемељењу *Југословенској историјској часописа*.

⁷ *Фердо Шишић*, познати хрватски историчар, професор Филозофског факултета Свеучилишта у Загребу. Аутор знатног броја научних радова. Био познат као велики Југословен.

ко Кос⁸. Ст. Станојевић је био истовремено и предсједник *Југословенској историјској друштва*, са три секције: у Београду, Загребу и Љубљани, чија је централна управа била у Београду.

Идеја о покретању једног часописа југословенског историјског профила јавила се још прије Првог свјетског рата, у вријеме снажења југословенске идеје и њеног прерастања у југословенско питање. Настојање да се реализује идеја „да дођемо до свога органа” изражавало је „неколико историка”, изразитих протагониста идеје југословенства (из Београда, Загреба, Љубљане и других културних центара), одмах послѣ организовања југословенске државне заједнице (1918). „Остварење те замисли наишло је, као што готово увек и свуда, а особито код нас бива, на једну тешкоћу, која се није могла уклонити, и коју је немогуће било савладати — на питање финансирања тога часописа. Наш труд и наши напори да се та тешкоћа уклони и да се осигура издавање Југословенског историјског часописа — остали су без успјеха”.⁹

Тај први неуспјех, међутим, није обесхрабрио „неколико историка”, па су наставили рад у том смјеру. У томе су имали подршку и стручних и интелектуалних кругова, а и „страних историка и од стране разних историјских друштава”. Двадесетих година 20. вијека све су чешће из земље и иностранства стизале поруке да је вријеме и да се „створи једна организација, која ће бити представник историјске науке и историчара у Југославији”, по угледу на стручне асоцијације „у свим другим државама”. Излазећи у сусрет тим жељама конституисано је *Југословенско историјско друштво* (1927), чији је предсједник био Ст. Станојевић (до смрти 1937), а затим Владимир Ђоровић. У стручним круговима сматрало се да ће ЈИД, „које је одавно жељно очекивано, подједнако и код нас и на страни”, брже остварити главни задатак — покретање свог органа. Али и ЈИД је „у тежњи и раду да оствари свој главни циљ и задатак” наилазио на исту тешкоћу — немогућност да обезбиди финансијска средства за издавање часописа. Готово на свим сједни-

⁸ Милко Кос (1892–1972), професор средњовјековне историје на Филозофском факултету Универзитета у Љубљани. Његово име носи Zgodovinski institut ZRC, SAZU. Године 1924. изабран је за доцента на Филозофском факултету у Београду, а од 1926/27. године професор на ФФ у Љубљани. Познат као велики Југословен.

⁹ Ст. Станојевић, *Задачи Југословенској историјској часописа*, ЈИЧ, 1, 1935/1–2, стр. 3.

цама, како централне управе ЈИД-а тако и његових секција у Београду, Загребу и Љубљани, непрестано су вођени разговори о томе како да се обезбиједе финансијска средства за покретање часописа. Врло угледни чланови *Југословенској историјској друштва* нијесу престајали да воде „преговоре са разним установама и са разним позваним меродавним факторима” о потреби пружања финансијске помоћи за покретање часописа, али су свуда „налазили мало разумевања” најчешће „згодан изговор” налажен је у позивању на економску кризу.¹⁰

Напосљетку, послје дуго времена и много неуспјелих покушаја, управа ЈИД-а, подстакнута подршком и *Међународној конференси историјчара* (одржаног у Варшави 1933), обратила се широким апелом државним органима, научним и културним установама, задужбинама и широј културној јавности, у коме је молила помоћ за издавање јединственог југословенског историјског часописа. Овога пута одзив је био мимо очекивања. „Управа *Југословенској историјској друштва* — каже Ст. Станојевић — са особитим задовољством истиче, да су неке установе и надлежства дала чак и знатно већу суму него што је од њих тражено”. Издашном помоћи фонда задужбине Луке Ћеловића, одлука бана Савске бановине др Ива Перовића, СКА, ЈАЗУ и САЗУ, затим градских управа Београда, Загреба и Љубљане, као и неких других донатора, омогућено је покретање и финансирање првих бројева ЈИЧ-а, а буџетом Краљевине Југославије за 1938/39. годину предвиђено је његово штампање у Државној штампарији. Али показало се да прикупљена средства нијесу била довољна да би часопис излазио у свескама како је планирано (четири пута годишње), па је уредништво било принуђено да смањи његов обим (са 40 табака) и да издаје двоброје за 1935. и 1939. и четвороброје за 1936. и 1937. годину.

Појава ЈИЧ-а 1935. године (бр. 1–2 и 3–4) била је израз велике и стварне потребе захуктале југословенске историографије. Готово нема сличног примјера да је неки часопис толико дуго сазријевао од идеје до пунољетства. У уводној ријечи првог броја *Задаци југословенској историјској часописа* — угледни српски историчар изабрани директор часописа Ст. Станојевић је, у име својих колега сауредника, назначио његове основне задатке. Први задатак и

¹⁰ *Исто*, стр. 3–4.

циљ ЈИЧ-а — каже он — јесте да повеже научне снаге, које раде на пољу историјске струке, а које су „у нас растурене, без веће, дубље и интимније везе, која је тако потребна за успјешан научни рад”.¹¹

Рад на историји је већ у оно вријеме био врло разгранат у Краљевини Југославији. Сериозни научни резултати остваривани су у академијама наука, на универзитетима и другим разним научним и књижевно-историјским установама. Углавном је у тим установама обрађивана „у знатној мери народна историја”, а научним радницима се излазило „увек радо и са предусретљивошћу у сусрет”, што је резултирало историјским радовима који су заузимали видно мјесто у њиховим издањима. Но, и поред тога — истиче Ст. Станојевић — остајало је много ствари из домена струке које, из разних разлога, нијесу „могле наћи места у тим публикацијама”. Очигледно није било довољно то што су се историчари у постојећим установама и друштвима бавили истраживањем само народне историје, као једног „од објеката за проучавање” историјских догађаја и појава, већ је требало научно историографски повезати читав југословенски простор, окупити око ЈИЧ-а све историчаре који „раде на нашој националној историји и историји наших земаља” и постављати пред њих научне задатке, покушавати да се ријеше разни проблеми „наше историјске науке, особито проблеми који се тичу целог народа”.¹² А то се могло остварити најбоље преко часописа југословенске оријентације и југословенског имена.

ЈИЧ је, дакле, покренут са циљем да би се, прије свега, превазишао пренаглашени регионални и парцијални карактер историјских изучавања и да би се окупиле историчари око свог посебног органа, гдје ће налазити увијек сва потребна обавјештења, „која их могу занимати, где могу постављати своје проблеме и истицати посебна питања, чија су решења потребна и корисна науци”.¹³ Осим тога, имао је задатак да отвори странице за расправљање општих југословенских историографских проблема, обраду општијих историјских догађаја, појава и процеса, у првом реду оних који се тичу државне и националне цјелине (интегралног југословенства), затим да обрађује историју значајних дјелова појединих југословенских народа у сусједним државама, односе у прошлости са балканским

¹¹ *Истио*, 5.

¹² *Истио*, 5–6.

¹³ *Истио*, 5–6.

народима, да поставља научне задатке и проблеме и даје подстрек за научноистраживачки рад. Један од важних задатака ЈИЧ-а требало је да буде: да прати, објективно процјењује и документовано оцјењује рад на историјској науци у нас и на страни; да објективно приказује не само најважнија дјела и расправе у Југославији него и у Европи и свијету уопште, прије свега радове у којима се пише о прошлости југословенских народа и земаља, па, чак, и да „забележи сваки спис, који се ма где појави, а предмет му је наша прошлост ма у ком погледу”. Уредништво је ставило у задатак ЈИЧ-у „да прати живот и рад књижевних и научних друштава и установа, наравно у вези са њиховим историјским публикацијама”, а нарочито рад историчара и њихове резултате.

Ријечју, уредник и сауредници су поставили ЈИЧ-у веома амбициозне научне задатке: да прати историографску продукцију и „свих оних народа, који су у прошлости ма у ком погледу имали веза са нашим народом”, наравно, дјела која се баве питањима „која директно или индиректно додирују” југословенску прошлост. Часопис је имао обавезу да прати и објективно вреднује и бугарску, византијску, млетачку, папску и угарску историографију, а за нововјековно доба аустроугарску, руску и историографију свих великих европских и словенских држава.¹⁴

У набрајању најважнијих задатака ЈИЧ-а Ст. Станојевић је нашао за потребно да нагласи да ће се посебна пажња обратити и на *библиографију*, која је „једна од најгоре обрађених и од највише занемарених струка” у историјској науци. „Готово је немогуће прикупити сва потребна дела и расправе ма о коме питању којим се један радник на нашој националној историји, чак и дуго озбиљно бави. Али је сваком научнику врло често потребно, да се брзо оријентише и у неком споредном питању, које је можда нешто и удаљено од главног предмета, којим се он специјално бави. У том случају радник на националној историји налази се управо у очајном стању”.¹⁵ Полазећи од несређеног стања у библиографији уопште, ЈИЧ је тај недостатак рјешавао тако што је не само информисао о текућој историографској продукцији, него је и подстицао рад на објављивању ретроспективне библиографије која би, као помоћно средство, корисно служила и олакшавала истраживачки рад послени-

¹⁴ *Исто*, 7.

¹⁵ *Исто*, 8.

цима историјске струке, помагала да научници у том мучном, тегобном, заметном и дангубном послу не троше вријеме и не исцрпљују интелектуалне снаге.

ЈИЧ је био замишљен тако да излази у 4 свеске годишње (четири броја), у обиму од око 40 табака. Међутим, часопис за 1935. (I књига) појавио се у двије свеске (бр. 1–2, 3–4), 1936. (II) бр. 1–4, 1937. (III) 1–4, и 1938. (1–2); од 1939. било је предвиђено да се штампају по два броја годишње, па је посљедња књига ове серије штампана маја исте године као бр. 1–2 обима око 20 табака. На ово редуковање утицале су финансијске неприлике. Књига VI као двоброј била је предата у штампу, али је приликом нацистичког њемачког бомбардовања Београда априла 1941. године уништена. То је био и крај прве серије ЈИЧ-а.

ЈИЧ је носио наслов ћирилицом и латиницом. Штампан је у Државној штампарији у Београду, а као мјесто издања наведени су, поред Београда и Загреб и Љубљана. Текстови у часопису су штампани ћирилицом и латиницом, зависно од жеље аутора, са прилозима на јужнословенским језицима (српскохрватски у обје варијанте — екавски и ијекавски, словеначки и бугарски), док су остали превођени (чешки, пољски, словачки). У ЈИЧ-у су биле заступљене сталне рубрике: *Расправе и чланци* (књ. I и III са резимеом на француском, њемачком, руском и латинском) и *Сийни ѝрилози* (заузимају су трећину часописа). Највећи простор у часопису заузимала је рубрика *Крийике и ѝрикази* (готово половину садржаја). Ову рубрику највише су испуњавали прикази и критике историјских радова које су писали сами уредници. Како су то високо стручно радили може трајно служити за узор свим историчарима који се баве критиком. Остали простор су испуњавале библиографске биљешке, информације о часописима примљеним за размјену, написи о научним установама, стручним скуповима, конгресима, археолошким ископавањима, разна друга обавјештења, *Varia, In memoriam*, вијести везане за ЈИЧ, индекс имена; садржај књ. II–III дат је на француском језику. Уредници су тих првих година успјели да окупе 81 сарадника у часопису, углавном елитне универзитетске наставнике, истраживаче из других научних установа и шири круг историчара из свих већих културних центара Југославије (Београда, Загреба, Љубљане, Новог Сада, Скопља, Цетиња, Сарајева, Осјека, Сплита, Задра, Дубровника). У првој серији ЈИЧ-а сарађивали су и историчари из Бугарске, Пољске и Чешке. Са руским, односно

совјетским научним установама сарадња се одвијала на нивоу размјене; часопис је ишао у многе универзитетске центре и библиотеке Совјетског Савеза, европских земаља и САД.

Већ у првим бројевима ЈИЧ је нагласак дао на дискусију, расправљање о појединим проблемима заједничке југословенске историје: о поријеклу и досељавању Јужних Словена; о историографији, њеном развоју и унапређивању; о проблемима старословенске писмености и културе (ћирилометодијанства); о историјским споменицима, њиховој заштити и чувању; о методологији издавања историјских извора, о организовању појединих научних истраживања, употреби научног апарата у стручним дјелима и другим научно актуелним текућим питањима. Ријечју, у часопису је доминирало југословенство као идеологија. Часопис је редовно објављивао извјештаје о раду научних установа на пољу историјских истраживања, подробно пратио текућу историографску продукцију, штампао ретроспективну библиографију историјских часописа и библиографију историјске литературе у земљи и страну о историји јужнословенских земаља. Прва серија ЈИЧ-а представљала је драгоцен и најпотпунији извор вијести и сазнања о историјској продукцији између два свјетска рата, наше и стране провенијенције, о југословенским народима.¹⁶

3

У Републици Југославији (СФРЈ) ЈИЧ је отпочео нови живот 1962. године, као орган Савеза историјских друштава (касније: Савеза историчара Југославије), и то послѣ осам година (закључак да се обнови ЈИЧ усвојио је Први конгрес историчара Југославије, одржан у Београду 1954) упорног рада Управе Савеза историјских друштава Југославије, администрирања и доказивања савезном друштвено-политичком и државном врху научне и општекултурне потребе за излажењем часописа који би обрађивао проблеме од општејугословенског историјског значаја. Узор за ту сврху био је предратни ЈИЧ и по имену и по рубрикама. Ова друга се-

¹⁶ А. Лолић, Ј. Максин, *Библиографија Југословенској историјској часописа 1935. (I)-1939. (V)*, ЈИЧ 3–4 (1973), 207–275; В. Новак, *Југословенска историографија између два свјетска рата и њени савремени задаци*, ЈИЧ 1, 1–2 (1948), 3–21 (о ЈИЧ-у стр. 6–8); Љ. Алексић-Пејковић, *Југословенски историјски часопис (ЈИЧ), Енциклопедија српске историографије*, Београд, 1997, 89–90.

рија ЈИЧ-а такође је излазила у Београду (1962–1981), књига I–XX. Прве три године директор часописа, док ова функција није укинута, био је *Бранислав Ђурђевић* (1962–1965)¹⁷, а одговорни уредници *Јован Марјановић* (1962–1969)¹⁸, *Владо Стругар* (1970–1973)¹⁹ и *Радован Самарџић* (1974–1981)²⁰.

У уводној ријечи првог броја обновљеног ЈИЧ-а, између осталог, наглашено је да је његово појављивање дошло као неминовна потреба у оквиру, иначе наглог пораста послеријатне југословенске историјске науке, изучавања многих нових, досад непроучаваних проблема, образовања великог броја специјалиста за поједине периоде историје, проширивања универзитетских центара у којима се изучава историја и образују млади кадрови, ницања многих научних института и других установа, покренутих часописа, обја-

¹⁷ Академик Бранислав Ђурђевић (1908–1993), професор Филозофског факултета у Сарајеву, турколог, писац више дјела из историје јужнословенских народа. Био члан АН у БиХ, САНУ, ЈАЗУ, САЗУ, ЦАНУ, ВАНУ, МАНУ.

¹⁸ Јован Јоцо Марјановић (1922–1981), завршио економију и историјске науке, докторирао на дисертацији „Народноослободилачки покрет у Србији (1941–1945)“, професор Историје XX вијека, односно савремене историје Југославије (од 1918. године) на Филозофском факултету Београдског универзитета. Објавио више књига и других историографских радова из историје устанка и НОБ-а у Србији (1941–1945).

¹⁹ Владо Стругар (рођен 1922, живи у Београду), историчар и књижевник, учесник Народноослободилачке борбе (1941–1945), пуковник, члан Војноисторијског института у Београду, доктор историјских наука, један од првих чланова Црногорске академије наука и умјетности (од 1973), члан Српске академије наука и уметности и члан Македонске академије наука и умјетности. Објавио знатан број књига из историје НОР-а и револуције, савремене историје и књижевности. Дјела су му превођена на руски, пољски, словеначки, чешки, енглески и њемачки језик.

²⁰ Радован Самарџић (1922–1994), докторат историјских наука стекао на Филозофском факултету Београдског универзитета на коме је прошао кроз сва наставна звања. Усавршавао се у Паризу код чувеног професора Фернана Бродела и потом на Институту за европску историју у Мајнцу (Немачка). Био декан ФФ, редовни члан САНУ, секретар Одељења историјских наука САНУ, директор Балканолошког института (1978–1989), предсједник Српске књижевне задруге, главни и одговорни уредник ЈИЧ-а (1974–1981). Историчар ерудита, аутор великих дјела из прошлости Османског царства XVI и XVII вијека (*Мехмед њаша Соколовић, Сулејман и Рокселана, Осман*), историје Дубровника (*Велики век Дубровника*) и других монографија, писац је значајних дјелова у *Историји Београда* и *Историји српског народа* (у трећој, четвртој и петој књизи). Заорао је дубоку бразду и у српској историографији (*Идеје за српску историју, Из српске историје, Писци српске историје I–IV, На руду историје*).

вљених бројних научних дјела, проширене мреже архивских установа и библиотека — дакле једне велике основе за научноистраживачки рад. Стога је било крајње вријеме да се све то прати „у општејугословенским оквирима”, да се оцјењује и региструје историографска продукција. Обнављање ЈИЧ-а пада у вријеме када други „бројни историјски часописи, чија је пажња претежно окренута националним историјама, у испуњавању својих специфичних задатака” нијесу могли да прате општејугословенске историографске проблеме. Ту научну и друштвену потребу требало је да задовољи ЈИЧ. Од прве серије нови часопис се разликовао како по разгранатој материји проучавања тако и по методолошком приступу — изучавању историјских појава и догађаја с нових дијалектичко-материјалистичких, марксистичких позиција, сходно промјенама насталим у друштвеном и државном животу наше земље после 1945. године. ЈИЧ је имао задатак, и на томе настојао, да систематски прати основне активности у области историјске науке у Југославији, „да са савремених научних позиција оцјењује поједине појаве и научна дела, као и целокупни развитак југословенске историографије и да утиче на тај развитак, колико то може”.²¹

Југословенски историјски часопис друге серије (1962–1981) држао се донекле традиције предратног ЈИЧ-а, иако је Редакција констатовала да се историјска наука у социјалистичкој Југославији толико развила „да је својим обимом и квалитетом у многим већ превазишла стару, грађанску, историографију”. У уводној ријечи првог броја речено је и то да ће ЈИЧ окупљати научне раднике који раде на националним историјама југословенских народа и историји Југославије. У односу на задатке из 1935. године примјетна је била разлика у терминима: умјесто „на нашој народној историји и на историји наших земаља” наглашено је „на националним историјама и историји Југославије”. Редакција је поставила задатак да часопис окупља научне снаге које раде на истраживању и расвјетљавању свих питања „југословенског карактера у историји наших народа, нарочито из новије историје (разни етнички и национални проблеми, формирање и развој југословенске идеје, посебно историје заједничке државе од 1918, историја НО рата и друга), поједина питања из историје Балкана и Средње Европе, наша стручна и

²¹ ЈИЧ, 1 (I-1962), 3.

научна оцјена радова страних аутора из области историје југословенских народа, затим проблеми читаве једне код нас веома неразвијене научноистраживачке области, проблеми опште историје и други”.²² Осим у идејном марксистичком приступу и гледању на задатке националних историографија, у свему другом готово да није било одступања од предратне уређивачке концепције.

ЈИЧ је требало да излази у свескама четири пута годишње, али је излазио најчешће у двобројима, а три пута и као четворброј (1967, 1978. и 1981), што су условљавале финансијске (не)прилике (финансиран је не баш издашно из савезних фондова). Часопис је задржао дио рубрика предратног ЈИЧ-а, а повремено су отворане и неке нове. Рубрика *Чланци и расправе* остала је стандардном; нове су биле *Дискусије* и *Прилози*, које су доносиле првенствено текстове с нагласком на етничке и националне проблеме на југословенском простору; обрађиване су теме од општејугословенског значаја, затим оне у којима су разматрани проблеми теорије и методологије историјске науке. У рубрици *Прикази и кријшике* (заузимала је трећину до половине обима свеске) објављивани су прикази и оцјене појединих дјела, његована научна критика текуће и ретроспективне историографске продукције, приказивани поједини радови и часописи наше и стране историографије, која се односила на југословенску прошлост. Рубрика *Обавештења* доносила је информације и биљешке о резултатима стране, нама блиске историографије, у првом реду оне сусједних земаља и народа; рубрике *Конјерси*, *конференције*, *савјетовања* и *Установе и организације* храњене су информацијама од значаја за струку; а *Прејлед докџорских дисертација* одбрањених у земљи био је врло користан да се читаоци информишу о обради проблематике са поља историје. ЈИЧ је из броја у број објављивао рубрике: *Сјисак сарадника*, *Библиографије*, *Некролози*, *In memoriam*. У чланцима, дискусији и прилозима, највећим дијелом је третирана историјска проблематика — догађаји и појаве — са југословенског простора, период XIX-XX вијека, међуратни период и период Другог свјетског рата, односно НОР-а у Југославији 1941–1945. године.²³

²² *Истио*, 4; М. Дашић, *Ризница историографских података за историју Југославије*, ЈИЧ, Библиографија 1935–1997, 5–22 (Београд, 1999).

²³ *Истио*, 4; М. Дашић, *Ризница историографских података за историју Југославије*, 11–22.

Ваља истаћи да су у овој другој серији ЈИЧ-а доста простора, осим српске и хрватске, добиле црногорска, словеначка и македонска историја, затим стварање и развој југословенске државе и друге теме. У овом периоду у часопису је објављено више теоријско-методолошких расправа и прилога. У жељи да избјегну садржаје који би упућивали на механички збир, односно прости скуп прилога и илустрација републичких (и покрајинских) оријентација и програма, уређивачка тијела су поједине бројеве у цјелости, или дјелимично, посвећивала појединим крупним темама, по правилу, неком веома значајном догађају, проблему, историјском јубилеју или научном скупу. Од 1969. (св. 4) редовно су објављивани реферати, у првом реду носећи, или резимеи и дискусије, са југословенских конгреса историчара (Охридског 1969. и Новосадског 1977), као и реферати југословенских историчара на свјетским конгресима историјске науке. Као орган СИЈ-а часопис је редовно обавјештавао о раду чланица Савеза историчара — републичких асоцијација историчара, о раду одговарајућих установа и општим напорима у развијању историјске науке и сазнањима која је она проширивала.²⁴

Уређивачка тијела ЈИЧ-а, као и њихов састав мијењала су се зависно од промјена прописа о издавачкој дјелатности и одлука Предсједништва Савеза историчара Југославије, али никад није су била без представника свих републичко-покрајинских друштава историчара. Од 1964. до 1981. часопис је водила само Редакција. (Првобитна функција директора ЈИЧ-а (Б. Ђурђевић) укинута је (1965), а Редакцијом је руководио одговорни уредник.)

Редакција на челу са одговорним уредником *Владом Сџурићем* (1969–1974), која је именована на сједници Извршног одбора Управе Савеза друштава историчара Југославије 1969. године, нашла је за потребно да у свом уводнику *Реч Редакције*, послије одавања дужне похвале дотадашњем одговорном уреднику Ј. Марјановићу и уређивачким тијелима, искаже своје обавезе да ће примајући значајно и лијепо насљеђе, наставити да чува ЈИЧ и да ће га унапређивати у складу с напретком историјске научне мисли. Одато је признање за резултате рада и предратном ЈИЧ-у и његовим уредницима, те и за оно што је он остварио послије обнављања (1962) као научна и стручна публикација у новој верзији. По оцјени нове Редакције

²⁴ Реч Редакције, ЈИЧ, 1–2 (1970), 6; М. Дашић, нав. рад, 12.

часопис је широко отворио своје рубрике историјској науци и са знањима која она пружа. Констатовано је да је за протеклих осам година Часопис остварио респектабилан научни и стручни опус.

Редакција је у вези с претходним констатовала: „Прегледом свих бројева, од првог, објављеног 1962. године до четвртог, 1969. године, може се наћи неколико значајних и добрих доказа о часопису и улози коју има. Укупно су за то време објављене 22 свеске, а управо 30 бројева (има више двоброја и један четвороброј) на 4.238 страница. Узевши цео тај опус по рубрикама, рачун је овај: Чланци и расправе — 119 ауторских састава на 1.978 страница; Прилози — 40 састава на 501 страница; Дискусија — 25 прилога на 246 страница; Прикази и критике — 211 састава на 782 странице; Нове књиге и расправе — 79 анотација на 58 страница; Часописи и зборници — 28 прилога на 131 страница; Библиографија — 5 прилога на 29 страница. Установе и организације — 25 прилога на 70 страница; Конгреси, конференције и саветовања — 99 приказа на 295 страница; Сарадници — 6 пописа на 8 страница; Дисертације — 8 спискова на 19 страница; *In Memoriam* — 16 прилога на 34 странице. Само чланци и прилози, узети по територији о којој говоре, могу се уопште овако бројно сврстати: Југославија — 50; Србија — 14; Хрватска — 24; Словенија — 10; Босна и Херцеговина — 7; Македонија — 18; Црна Гора — 5; Војводина — 7; Косово — 3; иностране земље 16. Опет, само чланци и прилози узети по времену збивања које им је предмет показују овај бројни однос: закључно са XV веком 17 ауторских састава; даље, закључно са XVIII веком — 9 састава; XIX век — 21 састав; 1900–1918. године — 21 састав; 1918–1941. године — 26 састава; 1941–1945. године — 33 састава; период после 1945. године — 2 састава; остали чланци и прилози посвећени су теоријским и методолошким аспектима историјске науке. Важно је додати да се у ових тридесет бројева Југословенског историјског часописа јавља 234 аутора, при чему готово половина са више прилога, а неки и са преко 10 прилога. Ако се узме сваки аутор према сваком прилогу (али у једном броју часописа само једном) и према мјесту становања или најближем научном центру, добиће се овај редослед: Београд — 266 аутора; Загреб — 82 аутора; Љубљана — 41 аутор; Сарајево — 43; Скопље — 44; Титоград — 16; Нови Сад — 41; Приштина — 7; иностранство 51”.²⁵

²⁵ *Истио*, 6–7. — Овдје наводимо и напомену Редакције поводом ове квантитативне анализе: „Три напомене уз ову процену: а) разлика између укупног

Редакција на челу са *Радованом Самарџићем* наставила је да врло успјешно руководи часописом 1974–1981. године. Задржала је раније уређивачке рубрике, повремено их иновирајући новим. У овом периоду и даље је проширивана мрежа сарадника, јављало се у часопису све више нових научних имена са интересантним темама. Али у овом временском интервалу ЈИЧ је све више трпио због нередовног финансирања. Тако да је излазио у мањем обиму — шест годишта у двобројима и два у четворобројима.

Послије двадесет година, углавном редовног излагања, највише у двобројима (24 свеске) и појединачним бројевима (14 свесака) и три четвороброја, ЈИЧ се угасио 1981. До тога је дошло зато што је ондашња влада (Савезно извршно вијеће) његово финансирање препустила самоуправним споразумима република и покрајина, а до тог споразума није долазило. У таквој ситуацији главни и одговорни уредник академик Радован Самарџић је поднио оставку, а његов поступак слиједили су и чланови Редакције. У ствари, престанак његовог финансирања била је посљедица све јачих дезинтеграционих тенденција у југословенском државном и друштвеном оквиру и истовремено снажења републичких и покрајинских сепаратизама. Гашење ЈИЧ-а, као интегративног гласила историјске науке, био је један од оних, иначе, бројних знакова озбиљног обољења југословенског државног организма. Бивало је све јасније да се топи југословенски културни простор. Јер све јасније се за све што је од општејугословенског карактера и значаја тешко налазило и новца и разумијевања. У међувремену су се све више расцвјетавале националне историографије, националистичке, некритички интониране до те мјере да су и многи историчари — у првом реду они ближи републичким и покрајинским политичким и државним врховима и касама — сматрали да је овај општејугословенски историјски часопис постао непотребан и да својим научним

броја аутора и укупног броја библиографских јединица у осмотреном опусу ЈИЧ-а јавља се због тога што је сваки аутор узет једном уз сваки састав, а кад је у истом броју часописа имао два или више прилога — опет само једном; б) број аутора према месту становања није истовремено и бројни израз њихове националне припадности, поготово не у Београду, где живе научници родом из свих крајева Југославије; ц) могућна неусклађеност међу бројевима који се овде дају биће последица омашке у пребројавању или тешкоће при одредељу, а делом и због тога што се четврти број часописа за 1969. годину још налазио у штампи”.

критеријумима, научном критиком спутава размах историографија у републикама и покрајинама. Сметала им је строга критика на страницама ЈИЧ-а. Такво схватање долазило је претежно од историчара скромних научних могућности, којима је било потребно ограђивање националним, односно републичким међама, будући да су тешко могли стећи научну равноправност и углед на југословенском историографском плану. Наравно, погледи тих историчара, а њих није био мали број, одговарали су и руководећим форумима и све националистичкије настројеним бирократијама у „самоуправним републикама”, које су водиле политику дезинтеграције југословенске државе. Та политика је имала битног утицаја и на ускраћивање финансијских средстава ЈИЧ-у, због чега је и престао да излази 1981.²⁶

4

Предсједништво Савеза историчара Југославије, међутим, није се мирило с гашењем ЈИЧ-а. Али око пет година по обустављању излажења ЈИЧ-а није успјело да ствар покрене с мртве тачке. Очигледно да Предсједништво Савеза историчара Југославије, због честог смјењивања предсједника у том периоду, није предузимало активност да увјери друштвено-политичке и државне врхове у Федерацији у неопходност настављања излажења ЈИЧ-а. Истина, било је притисака и вербалних контаката с члановима Предсједништва СК Социјалистичког савеза радног народа Југославије (СИЈ је био колективни члан) да ово политичко тијело препоручи својим организацијама у републикама и покрајинама да утичу на државне органе да обезбиједе средства за финансирање ЈИЧ-а. Но, резултата није било, стање се није мијењало. У међувремену није одржан ни *Осми конгрес историчара Југославије*, јер су то онемогућиле 1981. године масовне албанске антијугословенске демонстрације на Косову и Метохији (конгрес је по редосљеду одржавања требало да се одржи у Приштини 1981. године). То одлагање одржавања Осмог конгреса СИЈ-а такође је имало утицаја на пасивност Предсједништва СИЈ-а. У тако сложеној ситуацији, ипак, Осми конгрес СИЈ-а је одржан у Аранђе-

²⁶ М. Дашић, *Југословенски историјски часопис — дио историје југословенске историографије*, Настава историје, бр. 6, год. III, Нови Сад, 1997, 132–133; — *Посљедња свеска друге серије ЈИЧ-а штампана је као четворброј (XX, 1981, 1–4).*

ловцу 1983. године. У закључцима овог конгреса исказана је потреба да новоизабрано Председништво СИЈ-а учини напор да се поново покрене штампање ЈИЧ-а, али до реализације тог закључка, као ни закључка *Седмог конгреса СИЈ-а* (одржаног у Новом Саду 1977) да се организује писање *Историје народа Јуџославије* — није дошло.

Председништво СИЈ-а у новом саставу (конституисано маја 1985), на челу с председником проф. др Миомиром Дашићем, енергично је иступило пред савезном администрацијом и политичким факторима СФР Југославије са захтјевом да се обезбиде финансијска средства за излагање ЈИЧ-а. Послије много потрошених ријечи М. Дашић је успио да убиједи ондашњу савезну политичку елиту и државну администрацију у научну и општекултурну оправданост обнављања ЈИЧ-а. Он је, будући да је био члан Савезне конференције Социјалистичког савеза радног народа Југославије, послије Савеза комуниста Југославије формално најзначајније политичке организације у земљи, издејствовао да Председништво ССРНЈ донесе одлуку о подршци Савезу историчара Југославије о настављању излагања његових гласила *ЈИЧ* и *Насијава историје*, као и о приступу наставка писања *Историје народа Јуџославије*. Али како је од вербалне подршке до обезбјеђења финансијских средстава за часописе пролазило вријеме, аутор ових редова је, уз пријатељску подршку проф. др Бранка Петрановића, издејствовао да Самоуправна интересна заједница за науку Србије додијели СИЈ-у средства за покриће трошкова штампања првог броја обновљеног ЈИЧ-а. Тако је ЈИЧ кренуо прије него што је дошло до потписивања споразума о његовом трајном финансирању у Савезном савјету самоуправних заједница за науку. Захваљујући упорном настојању Председништва СИЈ-а, у првом реду председника, као и подршци појединих угледних историчара, као и појединаца из политичких врхова СФРЈ, отпочело излагање и *ирије серије* ЈИЧ-а (1986–1989). Редакција ове серије часописа, на челу са одговорним и главним уредником Чедомиром Поповим,²⁷ задржала је

²⁷ Академика проф. др Чедомира Попова Председништво СИЈ-а, на предлог председника Миомира Дашића, именовало је за главног и одговорног уредника ЈИЧ-а, а за замјеника главног и одговорног уредника др Ђорђа Станковића, професора Филозофског факултета у Београду. У Редакцију ЈИЧ-а именовани су академик Сима Ђирковић (Београд), Димитар Димевски (Скопље), Милорад Екмечић (Сарајево), Ђерђ Гал (Нови Сад), пук. Секула Јоксимовић (В. И. И из Београда), Бранислав Ковачевић (Титоград), Milica Kasinwohinz (Ljubljana),

основну уређивачку концепцију из периода 1962–1981. године. ЈИЧ је остао и даље „периодична публикација општег типа, окренута најширим проблемима историјске науке и свим епохама и раздобљима прошлости од праисторије до наших дана”.²⁸ И заиста, на његовим страницама у наредним бројевима ове серије (XXI, 1986, 1–4; XXII, 1987, 1–2, 3, 4; XXIII, 1988, 1–2, 3–4; XXIV, 1989, 1–4) све више се расправљало о проблемима економске, друштвене, политичке и културне историје, као и историје идеја. Редакција на челу с Ч. Поповим, није прихватала хијерархију међу појединим областима историографског истраживања, али је настојала да социјалној историографији поклони нешто више пажње и да ову област историје, с обзиром на њену неразвијеност, подстиче и стимулише. Одговарајућу пажњу — истакла је Редакција, ЈИЧ „ће посвећивати и истраживањима процеса и феномена европске и светске историје који су дубље и трајније утицали на правце историјског развоја нашег тла и наших народа, као што ће се позабавити и појединим теоријско-методолошким питањима и питањима светске и европске историје која су од општег значаја за историјску науку”. Редакција је вјеровала да ће „кроз овакву оријентацију”, ако би се обезбиједила трајна стабилност излажења часописа, „најадекватније представити домаћој и страниј јавности и најеминентније проблеме југословенске историје и највреднију продукцију југословенске историографије”. Оваквим програмом свога рада Редакција је увјеравала стручну и општекултурну јавност Југославије да ће дати и „конкретан допринос бар припремама за сложену активност на новој савременој синтези *Историје народа Југославије*”.²⁹ Убрзо ће се, међутим, показати да ће ова научно осмишљена оријентација ЈИЧ-а

Rene Lovrenčić (Zagreb), Dragutin Pavličević (Zagreb), Милан Ристовић (секретар Редакције, Београд), France Rozman (Ljubljana). Др Ч. Попов, био је редовни професор на предмету Општа историја новог века на Филозофском факултету Новосадског универзитета, члан Српске академије наука и уметности. У Матици српској, од 1970. био је уредник Зборника за историју и члан Управног одбора МС, а 2008. изабран је за предсједника ове најстарије културне установе српског народа. Плодан писац радова из српске историје, аутор је 11 посебних издања књига, у два издања био коаутор. Објавио је неколико десетина чланака, мањих студија и других текстова. Запажен је био и као писац расправа теорије и методологије историјских наука.

²⁸ *Послије пет година ЈИЧ поново излази*, Југословенски историјски часопис, год. XXI, Beograd, 1986, бр. 1–4, стр. 7–9., 7–9.

²⁹ *Исто*, 8.

бити кратког трајања. Оне мисли Редакције ЈИЧ-а свједоче о томе како су се стручне интелектуалне снаге Савеза историчара Југославије залагале и бориле и за опстанак Југославије.

Предсједништво СИЈ-а је формирало и Издавачки савјет ЈИЧ-а (чинили су га угледни историчари из свих република и двије аутономне покрајине СФРЈ). За предсједника Издавачког савјета изабран је Јанко Плетерски, универзитетски професор из Љубљане, а проф. др Миомир Дашић га је у одсуству замјењивао, иако није формално потписан као замјеник предсједника Издавачког савјета. С обзиром на то да је предсједник СИЈ-а често службено боравио у Београду, то је, уз сагласност с професором Плетерским, руководио појединим сједницама Издавачког савјета и бринуо се о спровођењу његових закључака у практичном раду.

У почетном четвороброју (1–4, 1986) ове серије ЈИЧ-а, рубрика *Чланци и расправе* била је заступљена радovima: Бога Графенаура (*Словеначко-романска граница — међа и сјона*), Васа Чубриловића (*Основи националних историјских Хрватска и Срба*), Бранислава Глигоријевића (*Југословенство између два свјетска рата*), Бранка Петрановића (*Бриџански извори о унутрашњем уређењу Југославије (1920–1939)*), Вука Винавера (*„Аустријски проблем” и историјска ситуација словенског југославије 1993–1994. године*), Михаила Апостолског (*Афирмација македонског језика у НОБ и револуцији*).

Приказе за нова историографска издања написали су историчари: Петар Штих, Љубомир Максимовић, Радивоје Радић, Јеремија Митровић, Ђорђе Станковић (два), Бранко Петрановић (два), Миомир Дашић, Зоран Лакић.

Рубрика *Хроника* заступљена је именима словеначког историчара академика др Franca Zwittera, Нинослава Радошевића и Хрвоја Матковића.

Рубрика *In memoriam* биљежи имена преминулих историчара (др Арпад Лебел, др Метод Микуж, др Павле Блазник, др Ђорђевић Ђоко Пејовић, др Христијан Ангов-Пољански, др Љубен Лаје).

По сличном обрасцу — садржајем су испуњаване рубрике и наредних бројева овог часописа.

Оба радна тијела ЈИЧ-а — Редакција и Издавачки савјет — и по саставу и научној оријентацији, чинили су историчари југословенске научне оријентације. Редакција ЈИЧ-а ове серије трудила се (од првог броја) да радови одражавају општејугословенску унутрашњу историјску кохерентност, без обзира на постојање и бујање репу-

бличко-покрајинских националистичких истраживачких програма и оријентација. Успјела је да часопис одржи на научној висини, да „буде колективна памет југословенске историографије и основа њене будуће јединствене стратегије развоја и њене глобалне научне доктрине и методологије”. Полазећи од такве оријентације, ЈИЧ је и у овом кратком времену објављивао првенствено оне студије и расправе које су, без обзира на хронолошке или географске оквире, третирале историјске појаве и процесе од значаја за историју југословенског простора у цјелини. Разумије се, нијесу објављиване само теме које су имале у наслову југословенску одредницу, теме које су обухватале шири југословенски простор, већ и оне у којима су обрађивани и поједини регионални и локални историјски догађаји и проблеми, ако су теме нудиле могућности за шира научна, методолошко-теоријска размишљања и извођење општијих закључака.

Знатан број радова ове серије ЈИЧ-а свједочи да је посвећивана значајна научна пажња истраживањима процеса и феномена европске и свјетске историје, а који су имали дубљег и трајнијег утицаја на историјска догађања и друштвени развој на југословенским просторима, односно на прошлост југословенских народа. Такође су у часопису налазили мјеста и радови о теоријско-методолошким проблемима европске и свјетске историје од значаја за општу историју и њене везе са националним историјама.

Редакција ЈИЧ-а, преданом дјелатношћу одговорног и главног уредника, Ч. Попова, гајила је наду да ће кроз овакву оријентацију остварити стабилност и трајност дјеловања и утицаја на историографију, да ће на најадекватнији начин представити домаћој, и стручној и широј културној јавности, па и страним историчарима, најзначајније проблеме југословенске историјске мисли и историографске продукције. У тој оријентацији имала је снажну подршку Издавачког савјета и елитних историчара из читаве земље.

Ваља рећи да је током четири године излажења ЈИЧ-а (1986–1989) највише простора имала рубрика *Студије и чланци*. Друга по важности била је рубрика *Историографија*, која се састојала из два дијела: историографских студија и прегледа, ревијалних чланака или расправа о старијој и новијој научној литератури, као и критика и приказа текуће научне продукције — домаће и стране. Занимљиво је истаћи да је Редакција рубрику *Историографија* проширила — гласила је *Историографија и историографске расправе*. Прве расправе о актуелним проблемима историјске науке у Ју-

гославији отпочеле су чланцима М. Дашића о историографским проблемима проучавања сјеверне Црне Горе³⁰ и Душана Живковића о заблудама и вриједностима књиге В. Ђуретића *Савезници и јуџословенска рајна драма*.³¹ Ова рубрика је и у свим наредним бројевима била заступљена научно актуелним темама. Рубрика *Скујови и усјанове* испуњавана је освртима, написима о научним скуповима и њиховим резултатима рада, о раду научних институција у области историографије и њој сродних дисциплина. Текстови и ове рубрике су у третману историографске проблематике имали високу мјеру објективности, критичности и стручне методолошке компетентности. Свеска ЈИЧ-а бр. 1–2 (XXIII) 1988. углавном је била посвећена *Деветом конгресу историчара Јуџославије* (одржан 28–30. октобра 1987. у Приштини), на коме су научно-стручно разматране основне теме: 1. *Процеси историјској љриближавања и уједињења јуџословенских народа и народности* и 2. *Мјесто насјавне историје у школском сисјему СФРЈ у љоређењу са љоложајем овој љредмејта у школским сисјемима евројских земаља и Сједињених Америчких Држава*.

Редакција је сматрала да рубрике *Прилози и љраћа* и *Текућа библиографија* није било нужно посебно његовати, јер су њихови садржаји више припадали другим часописима и специјалистичким историографским едицијама, али повремено и за њих је у ЈИЧ-у било мјеста.

Остварење ових замисли и програмске оријентације, како данас о томе свједочи библиографија, зависило је, разумије се, од спремности историчара — научника да сарађују са ЈИЧ-ом, да за њега пишу најквалитетније радове, али и од спремности стручне јавности да часопис прихвати као своје драгоцјено гласило. Овај услов је, у првом реду, залагањем главног и одговорног уредника Чедомира Попова био задовољен. ЈИЧ је за кратко вријеме остварио релативно добру кореспонденцију, окупио је угледна имена струке која су задовољавала постављене циљеве Редакције и Издавачког савјета. Истина, Редакција није успијевала да часопис штампа четири пута годишње у свескама обима 10 штампаних табака (160 страница),

³⁰ М. Дашић, *Историографски љроблеми љроучавања сјеверне Црне Горе*, ЈИЧ, 1–4, XXI (1986), 161–192.

³¹ Душан Живковић, *Тешкоће, заблуде и вредности једне књије*, ЈИЧ, 1–4, XXI (1986), 193–207.

али је ипак обезбиједила какав-такав континуитет, па је за четири године изашло осам обимних свесака. Разлог, опет неизбјежни проблем, недостатак финансијских средстава за његово редовно излажење — годишње четири броја — што је требало да обезбиједи друштвена заједница. Од почетка часопис се борио с финансијским тешкоћама. ЈИЧ је требало да стално финансијски прати Савјет Савеза републичких и покрајинских самоуправних заједница за научни рад СФРЈ. Савез, међутим, никада није гарантовао часопису редовно добијање потребних финансијских средстава. Већ је речено да је прву свеску — четвороброј ове серије (1986) — у цјелости финансира СИЗ за науку Србије, а издавачке услуге је пријатељски пружила издавачка кућа *Народна* књига, добротом тадашњег њеног главног уредника Видака Перића, по струци историчара и пријатеља проф. др Бранка Петрановића и председника СИЈ-а М. Дашића.

Због несигурног финансирања, а и наслућивања других неизвјесности које су упозоравале на велику политичку и државну кризу, на промоцији новопокренуте треће серије ЈИЧ-а бр. 1–4 (1986), у својству председника СИЈ-а, у пригодној ријечи (14. јануара 1987), између осталог, потписани је рекао, „да ми људи историјске струке, предајући часопис јавности, осјећамо поуку историјског искуства и потребу да извршимо рационалну анализу и властите слабости због занемаривања југословенских оквира нашег дјеловања у сфери наше науке”, и да смо обавезни да урадимо много више да преко страница ЈИЧ-а успоставимо покидане „југословенске нити, како у историјској науци тако и у другим областима нашег научног и друштвеног живота”. Упозорио сам тада да руководеће елите, којима је стало да Југославија „задржи видно своје мјесто у политичком свијету”, не би смјеле да допусте „да историјска сазнања о прошлости Југославије не буду доступна у свјетским историографским токовима”, да политичке елите, с врха Федерације, не би смјеле да „дозволе да поново дође до гашења овог реномираног историјског часописа небригом југословенске државне и друштвене заједнице”, часописа који репрезентује историјску истину како у земљи тако и на страни. Изразио сам у својству председника СИЈ-а, и у име знатног дијела југословенских историчара, увјерење да је ширење сазнања о прошлости, о историји једне земље „свуда у цивилизо-

ваном свијету велика брига државе и њених влада”.³² Тако би, ваљда, оцијенио сам, морало бити и у нас као дијелу тог цивилизованог свијета. ЈИЧ у таквој политици стратегије научног развоја био је, и остаје, важна карика за ширење синтетичких сазнања о историји Југославије и њених народа. То су, осим председника Савеза историчара Југославије, истицали на стручним и научним скуповима и председник Савјета ЈИЧ-а проф. др Јанко Плетерски и главни и одговорни уредник ЈИЧ-а Чедомир Попов.

Председник СИЈ-а М. Дашић је на сједници Председништва Савезне конференције Социјалистичког савеза радног народа Југославије, која је 15. јануара 1987. године разматрала *актуелне проблеме историјске науке у СФРЈ*, и о *Југословенском историјском часопису*, трећој тек покренутој серији, енергично захтијевао да се трајно ријеша његово финансирање и да то буде брига Федерације. Јер ЈИЧ може видно да допринесе изграђивању „вриједности на југословенском научном нивоу и нашем мјерењу и упоређивању са резултатима у свјетској историји”. М. Дашић је у својој уводној ријечи о актуелним проблемима историјске науке и активностима Савеза историчара Југославије (први пут су на овом највећем политичком врху цјеловито разматрани проблеми историјске науке од стварања ове струковне организације) нагласио да и нова Редакција часописа и Издавачки савјет држе да ово гласило може, и мора, да одигра велику улогу „у повезивању покиданих нити између наших националних историографија”, и може да допринесе снажењу историјске свијести у нас и, наравно, афирмацији историјске југословенске науке у свијету. ЈИЧ је, по увјерењу историчара југословенске научне профилације, био погодна стручна јавна трибина и за комуницирање с иностраним научним историографијама. Стога су Председништво СИЈ-а и Редакција ЈИЧ-а тражили од друштвено-политичких елита и државног југословенског врха да обезбиједе финансијска средства за редовно излажење часописа.

Повод је да потписник ових редова каже да је главни и одговорни уредник ЈИЧ-а (треће серије 1986–1989) Ч. Попов чинио велики интелектуални напор — у вријеме политичке и државне кризе која је из темеља тресла Федерацију и када је бивало црне слутње да она неће моћи да ту кризу преживи — окупљајући угледне

³² М. Дашић, *Југословенски историјски часопис др. 1–4/1986, свечано представљен јавности*, ЈИЧ 1–2 (год. XXII), 1987, 256–262.

историчаре да својим научним прилозима покажу да је Југославија створена као најбољи оквир за уједињење и заједничко живљење њених народа.

Предсједништво СИЈ-а је успјело, уз подршку врхунских научника историчара, да Предсједништво СК ССРНЈ разматра актуелне проблеме историјске науке у Југославији и рад СИЈ-а, и то на два нивоа. У Секцији за науку и културу а потом и на сједници Предсједништва СК ССРНЈ. На оба ова форума (1987) уводна излагања, с предлогом мјера за унапређење дјелатности СИЈ-а и рјешавање проблема историјске науке, поднио је предсједник М. Дашић (истовремено и члан Савезне конференције ССРНЈ). На мој предлог, на сједницу Предсједништва Савезне конференције Социјалистичког савеза, позвани су проф. др Бранко Петрановић и професор Филозофског факултета у Сарајеву др Раде Петровић као предсједник Научног одбора за припрему Девог конгреса историчара Југославије. Проф. др Бранко Петрановић, један од највећих и најблиставијих умова југословенске мисли у савременој историографији друге половине 20. вијека, подржавајући анализу СИЈ-а о актуелним проблемима историјске науке у Југославији, учествујући у расправи у Предсједништву СК ССРН Југославије (15. 01. 1987), између осталог, је рекао:

„Човек из струке може да скине капу и ода признање колегама који су у Савезу историчара утрошили, и троше, огромну енергију да би скренули пажњу на велике пропусте нашег друштва у овој области (историографији), који далеко превазилазе оквире сталешког удружења и саме историјске науке, јер засецају и у витална питања друштвеног живота и политичке акције. Колико обилазак установа, разговора са људима, мољакања за финансијска средства, убеђивања — усменог, а да не говоримо о дописивању... запомагања, једном речју, које личе на оно Овидијево с Понта. И, ни једном речју, што подвлачим, личних или сталешких привилегијалних захтјева”.³³

Професор Петрановић је у свом излагању аргументовано подвукао потребу да друштво обезбиди трајна средства не само за финансирање ЈИЧ-а, него и да органи Федерације подрже и пројекат за наставак писања *Историје народа Југославије* (једина смо зе-

³³ Бранко Петрановић, *Захваљујем на позиву да учествујем у раду Предсједништва*, ЈИЧ, год. XXII (3), 1987, 21.

мља без историје), те и захтјеве за побољшање програмског положаја наставе историје у школама, о чему је убједљиво образложио неопходност мијењања постојећег система дефектно реформисаног средњошколског образовања, на што је указао и председник СИЈ-а Миомир Дашић.³⁴ Професор Петрановић је подржао и сва друга актуелна питања од значаја за унапређење историјске науке у Југославији, с оштром критиком негативних појава у историографији која је попримила пароксијалност, подвукао потребу његовања научне критике, која је дужна, и обавезна, да научно аргументовано одбацује насртања на „принципе на којима почива вишенационална заједница Југославије, мислимо на једнакоправност њених народа”, што је — казао је Петрановић — „једнако атентату на ту заједницу”.³⁵

О напорима СИЈ-а и његових органа у покушајима да ријеше неке актуелне проблеме, у историјској науци — уздижући све то, по први пут, до највишег друштвено-политичког нивоа југословенске државне заједнице, у вријеме када се она топила и помахниталим национализмима и шовинизмима, подстрекаваним и спољним факторима који су радили на њеном разбијању — свједочи поменута расправа на сједници Предсједништва СК ССРНЈ.³⁶ Предсједништво СК ССРНЈ је након свестране расправе о неким актуелним проблемима историјске науке и активностима Савеза историчара Југославије донијело *Закључке* у којима су подржани у цјелости приједлози изнијети у реферату председника СИЈ-а М. Дашића и дискусији. Тај документ у цјелини гласи:

³⁴ Миомир Дашић, *О актуелним проблемима историјске науке у СФРЈ*, ЈИЧ, год. XXII (3), 1987, стр. 199–225.

³⁵ Бранко Петрановић, *Захваљујем на позиву да учесћујем у раду Предсједништва*, ЈИЧ, год. XXII (3), 1987, стр. 216–222.

³⁶ Чедомир Попов прихватио је предлог Предсједништва СИЈ-а и објавио гро материјала са сједнице Предсједништва Савезне конференције ССРНЈ Југославије, одржане 15. јануара 1987. године. Уводну ријеч члана Предсједништва СК ССРНЈ Јосипа Харватина: *О актуелним проблемима историјске науке*; реферат Миомира Дашића, *Актуелни проблеми историјске науке у Југославији*; дискусије Бранка Петрановића, *Захваљујем на позиву да учесћујем у раду Предсједништва*, Рада Петровића, председника Научног одбора Деветог конгреса историчара Југославије, Томе Момировског и других чланова Предсједништва СК и председavajuћег Ненада Бућина (завршна ријеч), ЈИЧ (3), 1987, 195–235.

Председништво СК ССРНЈ је 15. 01. 1987. свесџраније размајрало нека акџуелна и важна џиџања истџоријске науке и акџивности Савеза истџоричара Јуџославије и донело

З А К Љ У Ч К Е

1. *Полазећи од информације коју је Савез истџоричара Јуџославије џрипремио за ову седницу, и од расџраве на седници, Председништво Савезне конференције ССРНЈ даје џодрику Савезу истџоричара Јуџославије у решавању акџуелних џиџања истџоријске науке, раду на усџешној реализацији џројекџа Истџорија народа и народности Јуџославије. Поседно џодржава настџојање јуџословенских истџоричара да се стџворе услови да истџоријска наука, између остџало, остџварује и своју значајну функцију формирања марксистџичкоџ џоџледа на свестџ и развијање социјалистџичкоџ џатџриџизма и инџтернационализма, особитџо младих џенерација.*

2. *Председништво СК ССРНЈ џодржава рад Савеза истџоричара Јуџославије на здџживавању, стџручној и научној сарадњи и џовезивању универзитџетских центџара, академија наука, инстџитџуџа и научних радника у обласџи истџоријске науке, џде се џрипремају кадрови за рад у школама и научно-истџраживачким усџановама (заједнички научноистџраживачки џројекџи, сџецијализација кадра, заједнички настџавни џланови, џроџрами, уџбеници, размена настџавника и стџуденатџа) и друџим џреџџостџавкама истџоријскоџ здџживавања народа и народности и ширеџ друшџивеноџ образовања младих џенерација.*

Стџоџа је неоџходно да реџубличке и џокрајинске конференције Социјалистџичкоџ савеза, одџоварајући стџручни и друшџивени орџани, научне и стџручне инстџитџуџије, у складу са своџом улоџом и овлашџењима, шџто џре џредузму конкретне акџивности на унаџређивању настџаве џредметџа друшџивеноџ образовања, џоседно истџорије, у складу са закључцима секција Савезне конференције за образовање, науку и шџехничку кулџуру и Секције за кулџуру и уметности (јун 1985).

3. *Председништво СК ССРНЈ оцењује да су, у џлавном, извршене џрипреме (орџанизационе и финансијске) за реализацију џројекџа Истџорија народа и народности Јуџославије. Подржава се џредлоџ Савеза истџоричара и закључак Саветџа за орџанизацију рада на џисању Истџорије народа и народности Јуџославије — да овај науч-*

ни пројекти, који је од кључне значаја, добије претиман приоритетне савезне — југословенског пројекта, и да у његовом финансирању партиципирала и Федерација. Савезна конференција ССРН — надлежни органи стално ће пратити остваривање овог пројекта и доприносити да се успешно заврши.

4. Југословенски историјски часопис (ЈИЧ) има важно место у афирмацији историјске научне мисли у земљи и иностранству. Председништво констатира да су створени стваралачки услови да часопис поново излази као заједничко јасило југословенске историјске науке. У интересу је наше историјске науке, и шире, да се што пре створе финансијски и други кључни услови за континуирано излажење овог важне јасила (уз партиципацију средстава Савета Савеза републичко-покрајинских заједница науке — СЗНЈ и Савезне комисије за науку и технологију).

5. Историјска наука има важну улогу у упознавању света са историјом наших народа и народности и њиховим културама; она доприноси продубљивању пријатељских односа и бољем разумевању међу народима, нарочито с нашим суседима. Председништво Савезне конференције оцењује да се видно заостаје у презентирању резултата наше историјске науке у свету, и упознавању стране научне јавности с нашим пољима на историјске догађаје. Стога је погодно имати дугорочан план објављивања наше историографске грађе и важнијих дела на стране језике. Неопходно је створити стручне, организационе и финансијске услове за успешно реализовање међународне сарадње, што подразумева: учешће југословенских историчара — научника на међународним скуповима историчара; суделовање у мешовитим комисијама; у раду међународних организација; у међународним научним пројектима и група (ЈУЗАМС, Савезна комисија за науку, Савет СЗНЈ).

6. С обзиром на то да се припрема IX конгрес историчара Југославије (који треба да се одржи почетком октобра 1987. у Приштини), пошребно је интензивно радити на што бољем припремању овог скупа, и на време решити сва битна питања.

Сложеност проблема коју ће Конгрес разматрати, и очекиван научни допринос превазилажењу актуелних питања у овој области, захтева да се овај скуп што боље научно, стручно и организационо припреми. У том смислу треба да се обезбеди адекватна и конкретна друштвено-политичка и финансијска подршка за успешну организацију и рад Конгреса историчара Југославије где је,

пored државних и самоуправних органа (СИВ и Савез СЗНЈ), неопходан свестран допринос републичких, покрајинских и Савезне конференције ССРНЈ.

7. Имајући у виду шири друштвени и научни значај покренутих иницијата, Председништво се залаже да се у нашем друштву створе добре друштвено-политичке, организационе, кадровске и финансијске прециности за успешан развој не само историје, већ и науке опште, и за остваривање целокупне научне и друштвене активности научних асоцијација, у складу са ставовима Савезне конференције ССРНЈ о друштвеним организацијама и удружењима грађана.

8. Председништво сујерира да Секција Савезне конференције ССРНЈ за образовање, науку и техничку културу, за културу и уметности, за спољнополитичка иницијата и међународне везе, Координациони одбор за друштвене организације грађана и Савет Председништва за организацију рада на писању Историје народа и народности Југославије, прате остваривање ових закључака, анализирају актуелна иницијата, и редовно (бар једном годишње) о томе информисају Председништво СК ССРНЈ, како би могло предузимати одговарајуће мере и акције.

Београд, 15. I 1987.

(ЈИЧ, год. XXII (3), 1987, стр. 233–234)

С обзиром на то да је Председништво СК ССРНЈ подржало основне смјернице научног и стручног дјеловања Савеза историчара Југославије, велики дио југословенских историчара је закључке прихватио с разумљивим охрабрењем. Потврдио их је својим ставовима и Девети конгрес историчара Југославије одржан крајем октобра 1987. године у Приштини. Председништво СК ССРНЈ, Председништво РК ССРНЈ Србије, као и Покрајинска конференција Социјалистичког савеза радног народа АП Космета дали су политичку подршку СИЈ-у, да се Девети конгрес СИЈ-а одржи у Приштини, с препоруком да Савезно Извршно вијеће и Савет Самоуправних интересних заједница Југославије за науку и културу финансијски подрже његово одржавање. Та се препорука материјализовала обезбјеђењем финансијских средстава за одржавање конгреса. На Конгресу (присутствовало преко 600 историчара) разматране су двије главне теме: *Процеси историјској приближавања и ује-*

*дињење Јуџословенских народа и народности и Положај и мјесто на-
става историје у свјетским системима образовања с посебним освр-
ћом на комбинацију с школском историјом у јуџословенском систе-
му образовања.*

У раду Конгреса су узеле учешће и делегације историчара из СССР-а, Италије, Француске, Западне и Источне Немачке, Пољске, Чехословачке, Аустрије, Бугарске, Мађарске, као и појединци из других земаља. Рад конгреса протекао је без инцидента, чега су се плашили многи историчари у фази његових припрема, сјећајући се силне антијугословенских демонстрација из 1981. године. У најбољем реду протекла је и научна екскурзија, организована за учеснике конгреса ради непосредног упознавања културно-историјских споменика на Косову и Метохији. Покрајинске власти су се трудиле да учесници с овог највећег скупа југословенских и страних историчара пођу с утиском да на Косову и Метохији живот протиче у свему нормално. Ипак, није се могао избјећи утисак да је мало албанских историчара са Универзитета у Приштини и других културних установа (Покрајинског музеја, Завода за истраживаче историје и других) узело активног учешћа у тродневном раду Конгреса.

Већина реферата поднесених на конгресу Редакција је објавила у ЈИЧ-у (двоброји за 1988. годину).

Предсједништво Савеза историчара Југославије наставило је да активно ради на окупљању историчара научника и на пројекту *Историја народа* Југославије, али с писањем текстова није се почињало. Расправе методолошког карактера (између републичких и покрајинских редакција и централне редакције) исцрпљивале су снаге креативаца. Све индикације су указивале да овај капитални пројекат од општејугословенског значаја трпи кризу која је тресла и државну заједницу. Узалуд је било што је Предсједништво СК ССРНЈ подржало предлог СИЈ-а да овај научни пројекат добије „третман приоритетног савезног — југословенског пројекта, и да у његовом финансирању партиципира Федерација”. Средства, међутим нијесу пристизала. Јасно је било да југословенска Федерација, у условима републичко-покрајинских сепаратизама и национализма и одраније разбијеног југословенског културног простора није способна да обезбједи финансијску подршку пројекту и обједини научне снаге за писање *Историје народа Јуџославије*. У наредне три године показале се да ће и остали закључци (по тачкама) из

програма СИЈ-а, иако су формално добили снажну политичку подршку Предсједништва СК ССРНЈ, остати мртво слово на папиру.

Одмах после одржаног Деветог конгреса СИЈ-а настали су проблеми с притицањем финансијских средстава за редовно издажење ЈИЧ-а. Редакција, на челу с Чедомиром Поповим, уз лично ангажовање предсједника СИЈ-а, успјела је да подмири трошкове штампе, умјесто четири броја часописа два двоброја (1–2 и 3–4) за 1988. годину (од уштеђених средстава намијењених за финансирање Деветог конгреса). Сумње главног и одговорног уредника ЈИЧ-а, те и аутора овог текста, као члана Издавачког савјета и најодговорнијег у Предсједништву СИЈ-а, да се ова трећа серија ЈИЧ-а неће моћи одржати — убрзо ће се обистинити. Посљедњи број из ове серије ЈИЧ-а изашао је закључно с 1989. годином, као тематска свеска (1–4, 1989). Тематски четвороброј био је посвећен *70. годишњици* стварања и драматичног живљења Југославије (1918–1988). Наиме, Редакција ЈИЧ-а је у цјелости објавила реферате и дискусије са округлог стола (одржан 22. децембра 1988) који су Издавачки савјет и Редакција, на предлог Предсједништва СИЈ-а, организовали под називом *Југославија 1918–1988*. У раду округлог стола су учествовали еминентни историчари (по позиву) из свих универзитетских и других научних центара (једино се нијесу одазвали албански историчари са Универзитета у Приштини). У расправи о овој теми, вођеној у научној демократској атмосфери, кроз толерантан дијалог о различитим аспектима историјског гледања на стварање југословенске државе, од развоја југословенске идеје и њеног прерастања у југословенско питање, што је резултирало уједињењем југословенских народа 1918. године, критички је говорено: о њеном друштвено-политичком животу између два свјетска рата, о фашистичком нападу на Краљевину Југославију и њеном слому у Априлском рату 1941. године, о револуцији и контрареволуцији 1941–1945. године па до обнове југословенске државне заједнице 1945. године, под именом Федеративне Републике Југославије, која је наставила да живи као социјалистичка држава (СФРЈ) до 1988. године.

Расправа вођена о овој теми подстакнута је с много упитних дубоко промишљених мисли др Чедомира Попова *Шта је створило и шта је одржало Југославију?*, који је руководио округлим столом. Говорено је похвално и критички о Југославији током седам деценија њеног драматичног и трауматичног живота — расправа објављена у ЈИЧ-у свједочи да је то било и ламентирање над југосло-

венском државом створеном 1918. и обновљеном 1945. године. Садржина расправе о 70. годишњици Југославије у ЈИЧ-у свједочи и о томе како су и с колико знања југословенски историчари улагали научне енергије и ума у одбрани историјске истине о својој отаџбини, иако ће се убрзо показати да је та одбрана била узалудна.³⁷

³⁷ У ЈИЧ-у (1–4, XXIV, 1989) објављени су текстови свих учесника у раду Округлог стола *Југославија 1918–1989*. Од 40 позваних историчара одазвало се њих 25 од којих су готово сви узели учешћа у расправи на округлом столу. Међутим, у означеном року своја излагања је ауторизовало и приредило за штампу 19 учесника у разговору, док су двојица позваних историчара, који није су могли да узму учешће у расправи због болести (академик Енвер Реџић и проф. др Јанко Прунк), своје писане прилоге накнадно доставили Редакцији. Садржај ове свеске ЈИЧ-а испуњен је текстовима: академика Чедомира Попова (*УВОДНА РЕЧ*), академика Милорада Екмечића (реферат: *ИСТОРИЈСКИ КОРЕН И СОЦИЈАЛНА ДИНАМИКА ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ЈЕДИНСТВА У 19. ВЕКУ* и *ЈОШ НЕКОЛИКО НАПОМЕНА О СОЦИЈАЛНИМ, ВЕРСКИМ, КУЛТУРНИМ И ПОЛИТИЧКИМ ПРЕТПОСТАВКАМА УЈЕДИЊЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ*); др Смиљане Ђуровић (*ЈЕДАН АСПЕКТ ПОКУШАЈА МОДЕРНИЗАЦИЈЕ ДРЖАВЕ И УКЉУЧЕЊА КРАЉЕВИНЕ СХС У ИНДУСТРИЈСКУ ЦИВИЛИЗАЦИЈУ ЗАПАДНЕ ЕВРОПЕ*); академика Јанка Плетиерског (*ЈУГОСЛАВИЈА И РЕВОЛУЦИЈА — РЕВОЛУЦИЈА И ЈУГОСЛАВИЈА*); проф. др Ренеа Ловренчића (*НЕКОЛИКО КЉУЧНИХ МОМЕНАТА У СТВАРАЊУ ЈУГОСЛАВИЈЕ*); проф. др Миомира Дашића (*ЈУГОСЛОВЕНСКА МИСАО У ЦРНОЈ ГОРИ ДО СТВАРАЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ*); проф. др Александра Апостолова (*ШТА ЈЕ МАКЕДОНИЈА ДОБИЛА А ШТА ИЗГУБИЛА У РАТОВИМА 1912–1918. ГОДИНЕ*); академика Енвера Реџића (*ЈУГОСЛОВЕНСКЕ СОЦИЈАЛДЕМОКРАТСКЕ ПАРТИЈЕ И УЈЕДИЊЕЊЕ*); проф. др Јанка Прунка (*ОСНИВАЊЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ 1918*); др Николе Поповића (*ДОБРОВОЉАЧКИ ПОКРЕТ КАО ПОКАЗАТЕЉ РАСПОЛОЖЕЊА У ЈУГОСЛАВИЈИ*); др Ђерђа Гала (*ДЕМОКРАТСКА ОПОЗИЦИЈА УГАРСКЕ И ЈУГОСЛОВЕНСКО ПИТАЊЕ У ПРВОМ СВЈЕТСКОМ РАТУ*); проф. др Зорана Лакића (*ЗАЛАЖЕМ СЕ ЗА СТАЛНЕ ПОМАКЕ У ИСТОРИОГРАФИЈИ: ПРИМЈЕР УЈЕДИЊЕЊА СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ 1918*); проф. др Лазара Ракића (*О УЛАСКУ ВОЈВОДИНЕ У ЗАЈЕДНИЧКУ ЈУГОСЛОВЕНСКУ ДРЖАВУ 1918. ГОДИНЕ*); академика Блаже Ристовског (*МАКЕДОНЦИ И СТВАРАЊЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ*); академика Андреја Митровића (*О КОНФЕРЕНЦИЈИ МИРА 1919–1920. И „ВЕРСАЈСКОМ СИСТЕМУ“*); др Славољуба Цветковића (*КОМУНИСТИЧКИ ПОКРЕТ И КРАЉЕВИНА ЈУГОСЛАВИЈЕ*); академика Влада Стругара (*ЈУГОСЛОВЕНСКИ ИНТЕГРАЛИЗАМ КОД ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА У РАЗДОБЉУ 1918–1941. ГОДИНЕ*); Бранка Марушића (*PRIMORSKA IN JUGOSLOVANSKO VPRAŠANJE*); проф. др Николе Гаћеше (*ЈУГОСЛОВЕНСКА АГРАРНА ПОЛИТИКА ОД 1918. ДО ДАНАС*); академика Чедомира Попова (*ШТА ЈЕ СТВОРИЛО И ШТАЈЕ ОДРЖАЛО ЈУГОСЛАВИЈУ?*). Редакција је објавила и ријечи у дискусији: *Миомира Дашића, Влада Стругара, Смиљане Ђуровић, Десанке Пешић, Николе Појовића, Славољуба Цветковића, Миле Бјелајац, Андреја Митровића, Блаже Ристовској, Зорана Лакића и Милорада Екмечића.*

Слутило се да ће лијепа државна заједница нестати са свјетске политичке мапе — под ударцима помахниталих националистичких и шовинистичких снага, унутар ње систематски подстрекаваних од Југославији непријатељских сила.

Повод је да потписник ових редова спомене да је као председник СИЈ-а, а то није нескромно рећи, и као члан Савезне конференције ССРНЈ, био иницијатор обиљежавања и 70. *јодишњице* стварања Југославије (1918) на високом државном нивоу. Тако је 1. децембра 1988. године овај историјски јубилеј обиљежен — под покровитељством Председништва СФРЈ, одржана је свечана академија у Савезној народној скупштини у Београду.³⁸ Занимљиво је истаћи да је ова прослава била јединствен догађај у историји друге Југославије. (Између два свјетска рата 1. децембар је слављен као државни празник.)

5

Разговор о теми *Седамдесет година Југославије* на округлом столу (који је организовала Редакција ЈИЧ-а по препоруци Председништва СИЈ-а, био је посљедњи значајан научни скуп одржан у оквиру обиљежавања седамдесетогодишњице југословенске државе. У ЈИЧ-у (1–4 за 1989) материјал са округлог стола објављен је онако како су учесници своје говорење ауторизовали и приредили за штампу. Чедомир Попов је на почетку ове тематске свеске саопштио да „и кад је имао резерви, па и кад се дубоко није слагао са неким од ставова у појединим излагањима”, као главни уредник и као редактор ових материјала, „у њихов садржај није дирао”. Једино је редосљед излагања, донекле, у часопису било дјело главног уредника и као редактора у односу „на ток расправе, да би се постигла већа тематско-хронолошка кохерентност ове свеске ЈИЧ-а”.

³⁸ На академији је реферат о историјском значају 1. децембра 1918. године одржао председник Председништва СФРЈ Веселин Ђурановић, а о историјским условима настанка и живота Југославије током седам деценија бесједио је академик др Васа Чубриловић. Послије свечаности у Савезној скупштини о стварању Југославије (прве и друге) и њеном историјском ходу одржан је тродневни (1–3. децембра) научни скуп у свечаној сали Српске академије наука и уметности, у организацији Савеза историчара Југославије, Заједнице историјских института Југославије и Савјета самоуправних заједница Југославије. Овом научном скупу присуствовало је преко двије стотине историчара, публициста и књижевника. Резултирао је двотомним зборником радова — реферата.

По начину како је главни уредник сачувао аутентичност материјала са округлог стола, ова тематска свеска се јавља специфичном у односу на све претходне бројеве треће серије ЈИЧ-а. Стога овај четвороброј часописа има све карактеристике својеврсног историјског извора од значаја за разумијевање многих проблема и дубине кризе Југословенске државне заједнице, њеног кризног стања које, она, Југославија, није имала снаге да савлада. Као што сам већ раније констатовао, ову сам расправу доживио и као својеврсно лантирање над Југославијом. Штампана тематска свеска ЈИЧ-а за 1989. годину означило је и крај треће серије овог југословенског научног гласила.

Послије објављивања ове тематске свеске ЈИЧ-а било је све јасније да више нико из државног врха СФН Југославије није настојао ни да посредује, а камоли да обезбиди ЈИЧ-у потребну финансијску подршку да би наставио излагање. Узалудан је био напор новоизабраног Предсједништва СИЈ-а (конституисано крајем 1989. године, истеком четворогодишњег мандата М. Дашића), чије је сједиште, избором предсједника Савеза историчара Југославије проф. др Ивана Кампуша, пренесено из Београда у Загреб, да одржи ЈИЧ. Политичка криза у земљи није давала наде да ће се часопис одржати, а престало је интересовање и за пројекат *Историја народа Југославије*. Догађаји који су слиједили, као што је познато, довели су до разбијања СФРЈ, па је уследио и распад Савеза историчара Југославије (1991). Овај прекид у излагању ЈИЧ-а узроковала је дубока друштвено-политичка криза југословенске државе и заједништва југословенских народа. Овога пута крај друштвено-политичке кризе је био драматично трагичан за југословенске народе и њихову државну заједницу. Шта се све трагично, нажалост, дешавало у првој половини посљедње деценије 20. вијека на југословенским просторима посебна је комплексна истраживачка тема. Историчари и други историописци имаће много посла да објасне узроке и посљедице трагичног краја Југославије. Мој задатак је само да овдје подсетим да је потписник ових редова посљедњи пут покушао да обнови излагање ЈИЧ-а и у Савезној Републици Југославији и у томе успио, али за кратко вријеме.

У јесен 1994. године, Савез друштава историчара Србије, Друштво историчара Црне Горе и Војноисторијски институт у Београду договорили су формирање Савеза историчара Савезне Републике Југославије. Поново сам једногласно изабран за предсједника но-

воформиране асоцијације историчара, која је и даље називана Савез историчара СР Југославије. Године 1996. у Савез се учланило и Друштво историчара Републике Српске. Предсједништво СИЈ-а је 1996. године, мојим енергичним залагањем, успјело да поново покрене *Југословенски историјски часопис*, уз финансијску подршку Савезног министарства за развој, науку и животну средину и пријатељске помоћи професора Аврамовића, гувернера Народне банке Југославије.

Друштво историчара Јужнобачког и Сремског округа у Новом Саду дало је иницијативу да се покрене и часопис *Настава историје*, што је Предсједништво Савеза историчара СР Југославије подржало — прихватило је и овај часопис као свој орган, окренут историјској науци и школској историји. Часопис *Настава историје* успјешно је водила редакција на челу с Душаном Вујичићем, наставником методике наставе историје на Филозофском факултету у Новом Саду. На чело Издавачког савета часописа *Настава историје* стао је академик Чедомир Попов. Часопис је штампан као орган Савеза историчара СР Југославије у Новом Саду. Излажење *ЈИЧ-а* и *Наставе историје* било је велики успјех Савеза историчара Југославије. Обје редакције развиле су плодну сарадњу не само са историчарима СР Југославије, него и са знатним бројем сарадника и из других држава, насталих на просторима СФРЈ.

Задржавајући старо име часописа, Предсједништво Савеза историчара СР Југославије је имало у виду да је *ЈИЧ*, иако је излазио с прекидима, стекао научни и стручни углед и у нас и у свијету. Стога је СИЈ, као оснивач часописа, желио да се очувају не само његове позитивне тековине и традиција из претходних периода излажења, него и да покаже оправданост постојања једног часописа југословенског имена, који ће презентирати научноистраживачке резултате о прошлости Србије и Црне Горе, односно српског и црногорског народа у цјелини и, наравно, и других народа са југословенског простора, чија нам је историја блиска, а знатним током историјског развоја била и заједничка. *ЈИЧ* се, дакле, и својим именом поново јавио научном и културном потребом и Савезне Републике Југославије, па и балканских народа.

У програмској оријентацији новог *ЈИЧ-а* стајало је да ће ово сериозно научно гласило излазити два пута годишње, обима 20–25 табака. Штампало се у Београду, као и у ранијим периодима, ћирилицом и латиницом (наизмјенично) на српском језику у обје ди-

јалекатске варијанте. Повремено је отварао своје странице и радovima на страним језицима. Уређивачки одбор (председник Миомир Дашић) и Редакција, с главним и одговорним уредником Момчилом Зечевићем, определијели су се да ЈИЧ слиједи „позитивне резултате његове дуге научне традиције” и да својом уређивачком политиком учине све неопходно како би часопис давао што већи допринос афирмацији наше историографске мисли уопште. Садржај свих 6 бројева (колико је штампано у овој серији) говори да је часопис по традицији био широко отворен за историјску истину и научна сазнања не само о читавом простору редуциране Југославије, него и оним претходним просторима заједничке државе. Обновљен је с намјером и циљем да негира „парцелизацију постојеће историјске периодике” и да обогати „тематске и хронолошке садржаје и цјеловитост знања о нашој прошлости”. Уређивачка тијела — Редакција и Савјет — чврсто су стајала на становишту да се углед ЈИЧ-а може одржати само поштовањем строгих научних критеријума, објављивањем радова утемељених на провјереним историјским изворима, методолошко-теоријским и рационалним историјским анализама.

Редакцијски уводник, на предлог новоименованог главног и одговорног уредника др Момчила Зечевића (Чедомир Попов није прихватио захтјев Председништва СИЈ-а да поново стане на чело Редакције ЈИЧ-а, правдајући се многим функцијама у САНУ, на Новосадском универзитету и Матици српској, али се прихватио дужности председника Издавачког савета *Нашање историје*) — написао је Миомир Дашић као председник СИЈ-а. У Уводнику, између осталог, нагласио сам сљедеће: „ЈИЧ се тако, поновним излагањем, придружује невеликој породици историјских часописа у Србији и Црној Гори, да обогати тематске и хронолошке садржаје и цјеловитост знања о нашој прошлости. За обнављање овог гласила Савеза историчара Југославије, у складу с његовим стеченим угледом, Редакција има искључиво научне мотиве. Бринуће да његово традиционално име не буде злоупотријеђљено објављивањем радова мотивисаних бившим или савременим политичким и идеолошким набојима, националним или југословенским заблудама и неспоразумима”.

У својству председника Савеза историчара обратио сам се у уводнику, не само чланству СИЈ-а, него и широј културној јавности Србије, Црне Горе, сарадницима Војноисторијског института, Друштву историчара Републике Српске, те и историчарима бившег ју-

гословенског културног простора, позивајући их на сарадњу у ЈИЧ-у. Иначе, од дана конституисања СИЈ-а 1994. и одлуке о поновном покретању ЈИЧ-а стизале су на адресу М. Зечевића као главног и одговорног уредника³⁹, националистичке пријетње да ће се и јавно огласити против ове Дашићеве „антисрпске работе”.

Двије деценије касније Момчило Зечевић, у свом осврту на књигу Миомира Дашића *Сјорења у историографији* (Подгорица — Бијело Поље, 2014), написа да је Редакција ЈИЧ-а слиједила приступ председника Савеза историчара Југославије, изложен у уводнику *Четврти иутић пред њочетком* (ЈИЧ 1–2, 1996, 9–10), и да је искуствено, толерантно „и објективно, у пуном смислу научно” водила часопис. И заиста је успешно одштампано шест бројева (три двоброја). С доласком новог руководства СИЈ-а, у децембру 1999. године, ЈИЧ је, каже његов уредник Зечевић, „поново политички потонуо и због свог имена, али и због одласка с чела Савеза историчара онога који га је бранио својим угледом, знањем и храбром личношћу”.

То је био и крај историје *Југословенској историјској часопису* основаног 1935. године у Краљевини Југославији, поново покренут у СФРЈ (1962) и два пута потом прекиданог и обнављаног.

6

О историји ЈИЧ-а и његовом значају за историографију Југославије најбоље свједочи обимна *Библиографија Југословенској историјској часопису*, коју је, по препоруци потписника ових редова, обрадио познати библиограф Добрило Аранитовић⁴⁰.

³⁹ Др Момчила Зечевића Председништво Савеза историчара Савезне Републике Југославије, на предлог председника СИЈ-а М. Дашића, именovalo је за главног и одговорног уредника овог часописа. Др М. Зечевић (рођен 1935. у Билећи — живи у Београду), завршио је студије националне и опште историје на Филозофском факултету у Београду, гдје је магистрирао, а докторат наука стекао на Филозофском факултету у Љубљани. Аутор је двије књиге из југословенско-словеначке историје и више студија, чланака и других радова из историје српског народа 19. и 20. вијека. Бавио се лексикографијом. Био секретар Редакције за Српску енциклопедију у другом издању *Енциклопедије Југославије*. Уредник ЈИЧ-а четврте серије (1997–1999). Редовни је члан Црногорске академије наука и умјетности. У коауторству са проф. др Бранком Петрановићем радио је на публикавању грађе о историји Југославије, као и обради појединих поглавља историје југословенске државне заједнице 1918–1941. године.

⁴⁰ *Библиографија 1935–1997*, Београд, 1999.

Овај текст, посвећен академику проф. др Чедомиру Попову, главном и одговорном уреднику ЈИЧ-а (1986–1989) чини дио проширене студије у *Библиографији ЈИЧ-а* коју је написао академик Миомир Дашић марта 1999. године, у својству предсједника СИЈ-а и главног и одговорног уредника *Библиографије ЈИЧ-а*⁴¹.

У том уводнику-студији, између осталог, написао сам да „*Библиографија ЈИЧ-а*, коју Савез историчара Југославије објављује, сама за себе говори да је историографски учинак југословенских историчара на страницама ЈИЧ-а у цјелини био велики и разноврстан. У тридесет годишта његовог излажења (закључно са 1997) сарађивало је 588 аутора, не рачунајући анониме, а укупно је објављено 2.568 чланака, расправа и других прилога⁴². Часопис је био периодична публикација општег типа, отворен за проблеме историјске науке свих епоха — од праисторије до нашег времена. Библиографија свједочи да су у ЈИЧ-у расправљани бројни проблеми политичке, друштвене, економске, културне, војне и црквене историје свих епоха и раздобља, као и историје идеја, теоријско-методолошка питања, затим проблеми појединих историјској науци граничних дисциплина итд. Она потврђује и да је часопис, научном озбиљношћу рада редакција и одговорних уредника, у свим периодима свог излажења успијевао да одржи општејугословенску научну утемељеност. Осим тога, *Библиографија* свједочи да су у ЈИЧ-у објављивали своје радове готово сва значајнија имена историјске науке из трију Југославија и да је око њега био окупљен велики број свих генерација историчара 20. вијека. Ријечју, из *Библиографије* се сазнаје да су редакције ЈИЧ-а у свим серијама, упркос тешкоћама материјалне природе и прекидима у излажењу, успијевале да окупе најистакнутије посленике историјске науке са југословенских простора и да одрже висок научни ниво часописа. Библиографија рељефно показује и како је југословенска научна историографска мисао његована, живјела и напредовала све до коначног гашења овог гласила 1999. године. ЈИЧ јасно показује цјеловитим увидом у његову библиографију да садржи незаобилазну ризницу историографских чињеница и рационалних знања о историји мање-више свих јужнословенских народа и њихових веза са другим

⁴¹ Ризница историографских података за историју Југославије, Библиографија 1935–1997; Београд, 1999, 5–22.

⁴² *Исто*.

балканским и европским народима и њиховим историографијама. Осим тога *Библиографија* свједочи и о томе кроз које је све мијене пролазио ЈИЧ, исказује еволуцију његове програмске оријентације коју су, током свих протеклих деценија, с дужим или краћим прекидима, научно зналачки и мудро обликовале генерације његових уређивачких тијела, на челу с истакнутим научницима историчарима са југословенских простора. Она је свједочанство и о томе како су преко страница овог часописа стрпљиво успостављане научне и све друге духовне везе и југословенске научне нити од његове појаве па до посљедњег броја ЈИЧ-а четврте серије, односно његовог гашења без наде за обнављање. Гледано у цјелини, ЈИЧ је био јединствена научна, појава у југословенској историји историографије.

Објављујући *Библиографију ЈИЧ-а*, Предсједништво Савеза историчара Југославије учинило је то с пуним стручним увјерењем да ће и на овај начин дати одговарајући допринос да историјска истина о Југославији допре не само до домаће стручне и шире културне јавности, која се занима за њену прошлост, него и до иностране научне јавности, која је и у ово вријеме невиђено изложена дезинформацијама и разним пропагандним манипулацијама и фалсификатима о историји Југославије. Држим да је историјска научна истина најбоље средство и начин да ће и историчари који су живјели у југословенској државној заједници и инострана културна јавност имати реалнију представу о њеној прошлости. *Библиографија ЈИЧ-а* непоткупљиво свједочи не само о Југославији, него и о времену свеопштег насиља свјетских моћника, који су снажним политичким притисцима, војним пријетњама и, нажалост, незапамћеном агресијом НАТО снага, у савезу с албанским сепаратистичким терористичким покретом допринијели и отимању Косова и Метохије, тог српског националног и државног историјског језгра и духовног исходишта српског народа. Изласком *Библиографије ЈИЧ-а* пред стручну и ширу културну јавност, она ће историјском истином помоћи да савремене и будуће генерације добију информације о научном и стручном отпору историчара и њиховој сталешкој организацији у одбрани истине о југословенској државној заједници. У ту сврху ће особито корисно послужити и обновљени ЈИЧ и четврте серије и часопис *Настава историје*, важан сегмент породице историјских часописа публикованих у Србији и Црној Гори деведесетих година прошлог стољећа. *Библиографи-*

ја *ЈИЧ*-а обогаћује cjеловитост сазнања о cjелокупној прошлости југословенских простора. *ЈИЧ* је, то говори његова библиографија, незамјенљив извор истине о историјским догађајима, појавама и процесима заједничког живота свих народа у Југославији од њеног стварања (1918) па до посљедње деценије 20. вијека.

Вријеме пуно драматике за опстанак југословенске државне заједнице, без сумње, налагало је да научне и стручне снаге из домена историографије, учине интелектуални напор да презентацијом пописа радова објављених у *ЈИЧ*-у дају свој допринос борби за опстанак ове заједнице. Јер и данас и сјутра, више него икада раније, грађанима са југословенских простора, нарочито млађим нараштајима, дакле свима које интересује прошлост бивше заједничке државе, потребно је историјско знање, потребна је рационализација историјске свијести, свијести ослобођене наслијеђених идеолошких рамова, дуго ствараних схема, легенди, уско националних, па и југословенских заблуда, интелектуалних борби против стварања нових или оживљавања старих митова и прибјегавању фалсификатима да би се доказала „старина етничких коријена” појединих народа у циљу њиховог удаљавања. *Библиографија* на поуздан начин свједочи да је *ЈИЧ* био важна научна и стручна трибина на чијим су страницама угледни историчари објављивали чињенично провјерене научноистраживачке резултате о прошлости југословенских народа, без накнадног „поправљања историје”. *ЈИЧ* је био, то се да запазити из његове библиографије, трибина научне критичке мисли, на његовим страницама се сериозно вршило вредновање текућих и провјеравање ранијих научних историографских резултата, ширили научни историографски сазнајни хоризонти и ван простора данашње Југославије.

Преко својих гласила — *ЈИЧ*-а и *Наставе историје* — Савез историчара Југославије, као стручна асоцијација, на прави начин — наравно, уз друге облике свог дјеловања — најцјелисходније је остваривао своју стручну улогу, прије свега, ширио је историјска знања и сазнања о прошлости југословенског простора и његовог сусједства. Том важном научном и стручном задатку велики научни допринос, својом ерудицијом и моралним високим научним критеријумима, дали су уредници и чланови редакција *ЈИЧ*-а, све четири серије. Без претјеривања, потписани тврди да су Чедомир Попов и Редакција *ЈИЧ*-а научно усмјеравали часопис у најсложенијем времену његове историје. Ваља рећи да су и Попов и М. За-

чевић, као одговорни уредници имали снажну подршку и од најелитнијег дијела југословенских историчара заступљених у редакцијама и издавачким савјетима. Није нескромно рећи да је Председништво СИЈ-а на челу с М. Дашићем (у два мандата (1985–1989; 1994–1999) заслужно за обнављање и излагање треће и четврте серије ЈИЧ-а. О тој дјелатности СИЈ-а и његовог главног органа говоре подаци из *Библиографије ЈИЧ-а*.

Библиографија ЈИЧ-а која је угледала свјетлост дана 1999. године, круна стручних и научних информација, незаобилазна је ризница научних података за историју југословенске историографије. Она је индикативна и за сагледавање успона, криза и падова како у југословенској историографији тако и у државној заједници југословенских народа. За све научне посленике *Библиографија* је незаобилазни извор истраживачких обавјештења, информација и о историјским школама у нас и оних иностраних — бечке, париске, московске и других које су имале утицаја на изграђивање истраживачких метода и формирање стручних и научних кадрова у нас. *Библиографија ЈИЧ-а* у цјелини значи велики прилог историјском памћењу, историјском незабораву свега што је објављено у тридесет годишта ЈИЧ-а.

Ваља рећи да је и прије овог јединственог подухвата Председништва СИЈ-а рађено парцијално на библиографији ЈИЧ-а: за предратни период излагања часописа библиографију су сачинили А. Лолић, Ј. Миксин;⁴³ аутор библиографије за период 1962–1971. је Д. Качаревић,⁴⁴ а библиографије за период 1972–1981. А. Савић.⁴⁵ Аутор цјеловите *Библиографије* је истакнути библиограф *Добрило Аранићковић*. Он је *Библиографију* (по наредби Председништва СИЈ-а) урадио стручно и прецизно на начелима савременог рада на овој врсти обавјештајних средстава. *Библиографија* је састављена из два дијела: у првом дијелу (садржај по књигама) хронолошким редом пописани су сви прилози штампани у часопису, а у другом дијелу садржај је дат такође хронолошким редом по ауторима поређаним азбучним редом њихових презимена. Уз оба ова дијела дати су регистри ћириличких и латиничких имена, а у другом дијелу и регистар скраћеница и иницијала сарадника.

⁴³ А. Лолић, Ј. Миксин, *Библиографија Југословенској историјској часописа*, 1935. (I) — 1939. (V), ЈИЧ 3–4 (1973), 207–275.

⁴⁴ Д. Качаревић, *Библиографија ЈИЧ-а*, 1962–1971, ЈИЧ 1–2 (1973), 229–310.

⁴⁵ А. Савић, *Библиографија ЈИЧ-а*, 1972–1981, ЈИЧ 4 (1987), 183–244.

Све ово чини *Библиографију* врло корисним научно-стручним приручником за историчаре и друге културне посленике које интересује прошлост југословенских земаља, прије свега историја Србије и Црне Горе у Југославији. *Библиографија ИИЧ-а* спада у ред дјела са трајном научном вриједношћу и улази у културну баштину која чини основу, темељан и користан прилог рационалном сазнавању прошлости југословенских народа и њиховог културног идентитета.⁴⁶

Миомир ДАШИЧ

БИБЛИОГРАФИЈА ЈУГОСЛАВСКОГ ИСТОРИЧЕСКОГ ЖУРНАЛА (ЈУИЖ)
ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЙ ИСТОЧНИК ДЛЯ ИСТОРИИ ЮГОСЛАВИИ

Резюме

В настоящем труде автор дал напоминание на исторический ход Югославского исторического журнала (Юиж), органа Югославского общества историков (1927–1941), органа Союза историков Социалистической Федеративной Республики Югославии (1961–1989) и Союза историков Союзной Рупублики Югославии (1995–2000). В синтетической форме показаны четыре серии ЮИЖ (обновление и прекращение) от первого номера до конечного прекращения 2000 года. Сообщены и основные данные о первом директоре ЮИЖ Станое Станоевичу (1935–1941) и директору возобновленного ЮИЖ Браниславу Джурджеву (1961–1963), редакторам ЮИЖ Виктору Новаку (и соредакторам Владимиром Чоровичем, Фердо Шишичем, Милько Косом), Иованом Марьяновичем, Владо Стругаром, Радованом Самарджичем, Чедомиром Поповым и Момчило Зечевичем.

В настоящем эссе указано и на значение ЮИЖ в историографии Югославии, с особым упоминанием на их вклад знаниям о прошлом страны, и её месте в Европе. Подчеркнуто и большое культурное значение журнала, который на своих страницах ухаживал научную критику и расширял историческую правду о Югославии. Библиография ЮИЖ составляет значительную часть истории историографии о Югославии. Она — сокровищница данных необходимых для истории Югославии и Балканах вообще.

⁴⁶ Миомир Дашић, *Ризница историографских података за историју Југо-славије*, Југословенски историјски часопис, *Библиографија 1935–1997*, Београд, 1999.